

восклицаниях, но весьма изящно выраженных, умело построенных. В данном произведении мы вновь сталкиваемся со своеобразным наложением друг на друга классицистической и барочной стилистики, что является основой рокайльно-сентиментального синкретизма.

Ключевые слова: жанрово-стилевые особенности, поэзия барокко, сентиментализм, культура рококо, эстетическое своеобразие.

A. MUNTIAN

LETTER STYLE GENRE IN A. POPE'S EARLY WORKS "ELOISA TO ABELARD"

The poem "Eloisa to Abelard" takes a special place among A.Pope's works as is the only example of the letter written completely on behalf of the woman. It is history of people who really lived and the history which is widely known. A kind of classicism conflict of a debt and feeling is laid in the basis of the poem which is expressed in the emphatically excited words and exclamations, but very gracefully expressed, skillfully constructed. In this work we face again a peculiar imposing of classicistic and baroque stylistics at each other that reflects the features of rococo and sentimentalism mixture.

Key words: genre and style features, baroque poetry, sentimentalism, culture of rococo, esthetic originality.

УДК 821.111 (73) – 3.09

Олена НАГАЧЕВСЬКА

ГЕНДЕРНА МОДЕЛЬ «АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ» У ПРОЗІ ПИСЬМЕННИЦЬ США ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті досліджено своєрідність втілення феміністських концепцій бажання та влади у творчості мисткинь США, аналізується увага письменниць до проблеми психологічного та духовного поневолення жінки. Зазначається, що письменниці актуалізують ідею опору несвободі, що призведе до віднайдення жінкою себе, свого власного "я", власної ідентичності; підкреслюють, що визнання переваг чоловіка і пасивність у стосунках з ним обумовлює втрату жінкою власного "я", призводить до перетворення її з суб'єкта на об'єкт бажань.

Ключові слова: концепції бажання та влади, мотиви відчуження, самотності, жіноча ідентичність, віднайдення власного «я».

Актуальність представленої дослідження. Ми продовжуємо системне вивчення гендерного аспекту прочитання літературних нарисів сучасної доби, яке триває в українському і зарубіжному

літературознавстві (В. Агеєва, Н. Габріелян, Т. Гундорова, К. Еконен, С. Павличко, М. Рюткенен, Г. Улюра, Е. Шовалтер), впроваджуючи до пошукового поля особливий матеріал – жіночу прозу. Сучасний розвиток гендерних і феміністичних студій, як свідчить про це й світовий досвід, вимагає визначення відповідних методологій та інструментарію аналізу, уточнення типологічних спостережень щодо існування фемінних та маскулінних моделей не лише на прикладі творів найвідоміших майстрів доби.

Мета нашої наукової розвідки – дослідити своєрідність висвітлення концепту «американська мрія» крізь призму гендеру у творах письменниць США другої половини ХХ ст., на прикладі аналізу гендерної проблематики в романах сучасної письменниці Джойс Керол Оутс.

Концепт “Американська мрія”, в основі якої знаходяться ідеї “батьків-засновників” щодо Америки як найвеличнішого експерименту в історії людства, землі свободи та однакових можливостей, що надаються всім без винятку, розвивався впродовж всієї історії США. Поступово до нього долучалися нові концепції, тому сьогодні “американська мрія” – це “сплав” багатьох компонентів, серед яких пуританські ідеї месіанського призначення Америки, богообраність США, Америки як “Міста на Пагорбі”, американця як нового Адама, божественного визначення; концепції фронтиру, людини, яка зробила сама себе. Всі ці ідеї по-різному знайшли відбиття у творах Н. Мейлера, Т. Капоте, Т. Вулфа, Х. Томпсона та інших майстрів слова. Варіативність в трактуванні дійсності стає дуже важливою для письменників ХХ ст.

У другій половині 20-го століття в американській літературі з’явилися яскраві та талановиті письменниці, які розглядають «американську мрію» крізь призму гендерної рівності. У художніх творах і літературно-критичних працях авторок експлікуються проблеми, пов’язані з положенням жінки в суспільстві: Мері Гордон, Джоан Дідіон, Луїза Едріх, Елісон Лурі, С’юзен Фромберг Шеффер, Тоні Кейд Бембара, Тоні Моррісон, Еліс Вокер, Гейл Годвін, Джейн Енн Філліпс, Мері Лі Сеттл, Юдора Уелті та інші. В центрі уваги письменниць традиційно постає проблема психологічного та духовного поневолення жінки, замкнутість її

життєвого простору межами сім'ї, обмеженість її досвіду відведена для неї соціально – психологічною роллю.

Особливо яскраво в цьому питанні є творчість відомої американської письменниці Джойс Керол Оутс. Осмислення Оутс провідного національного концепту, яким є “американська мрія” припало на “буремні” 1960-і, що, на думку багатьох дослідників, відгукнулося в її романах аллозивним перегуком з творами “червоних” 1930-х (Ф.С. Фіцджеральда, Т. Драйзера), зокрема відомим романом Дж. Стейнбека “Грона гніву”. Дж. К. Оутс своєрідно трактує знівечену “американську мрію” в романах “Сад радощів земних” (1967), “Їхні життя” (1969), “Шикарні люди” (1968), змальовуючи величезний розрив між міфом і реальністю, який постійно поглиблюється. Про руйнування “американського міфу” про США як політично стабільну успішну державу, де кожна людина відчуває себе захищеною Законом, Судом та іншими державними структурами, як взірець демократії, свободи і рівноправності, тобто про політичний вимір “американської мрії”, а також про руйнування стосунків у сучасних родинах йдеться у романах “Роби зі мною, що захочеш” (1973) та “Ангел світла” (1980).

Традиційна для Оутс проблема соціального насильства набуває гендерного виміру. Це стає причиною переосмислення концепції “жіночого письма”, місця жінки-письменниці в соціумі й літературі. Крізь призму гендеру Оутс осмислює і концепт “американської мрії”, розглядаючи його в контексті моделей життя різних типів жінок у романах “Шалена” (1997), “Ти повинен це пам'ятати” (1986), “Полум'я” (1993). “Марія: життєпис” (1986) та ін.

Письменниця піднімає актуальні для феміністської літератури теми та проблеми: роль жінки в сім'ї і соціумі, деміфологізація материнства, залежність від стереотипів, пошуки самовизначення та самореалізації жінки, утвердження власної ідентичності.

Дж. К. Оутс досліджує соціальні й сімейні причини насильства над жінками й підлітками, психологічних травм, самогубств, розчарувань у житті та втрати особистості. Відтак гендерна проблематика у текстах Оутс неминуче стає складовою соціальних та екзистенційних проблем людського буття.

У романах представлена велика кількість жіночих персонажів, які отримали риси соціальних типів: це й дівчата-підлітки (жертви насильства та бунтарі), й молоді та зрілі жінки в пошуках міфологічного щастя – “чоловіка-володаря та захисника”, жінки, розчаровані отриманим “родинним затишком” і досвідом материнства, “сильні” жінки-хижачки та “нові” жінки-інтелектуали та митці.

Джойс Керол Оутс створила низку яскравих образів дівчат-підлітків, наприклад у романах “Ти повинен це пам’ятати” (1986), “Полум’я: сповідь дівчини з банди” (1993), “Шалена” (1997), повість “Перше кохання” (“First Love”, 1996). Головні героїні, тинейджери, стають жертвами сексуальних домагань і об’єктами принижень через недостатню увагу та любов батьків; через байдужість та неуважність матерів; через замовчування у суспільстві таких гострих проблем, як розбещення малолітніх та інцест (“Перше кохання”, “Ти повинен це пам’ятати”); через вплив культових лідерів на розвиток молодого покоління (“Шалена”); расову нетерпимість (“Тому, що це – гірко, і тому, що це – моє серце”).

Описи проявів насильства акцентують увагу читача на темі боротьби із жіночою сексуальністю, що є одним із характерних проявів ненависті до жінок, зумовленої глибинним почуттям страху чоловіка перед жінкою, перед її “інакшістю”, про що говорила К. Міллет [1], про подібні прояви чоловічої агресії говориться у праці С. Гілберт і С. Губар [4].

Ця чоловіча агресія є наслідком страху перед силою “іншої”, що, в свою чергу, спричинює ненависть чоловіка на рівні інстинктів, переважають бажання зруйнувати ореол краси і спотворити привабливість жіночого тіла, покінчити з його сексуальністю. Для цього жінку перетворюють на “ніщо” Про це йдеться на тих сторінках роману, де переконливо натуралістично, у подробицях зображується жах, спричинений Іноком Скеггсом і його бандою, який дівчина відчула тілом і розумом. Інгрід, перебуваючи серед Дітей Сатани, не мала сил для опору. У хвилини відчаю, коли вона стояла на порозі смерті, до неї приходять спасіння від лікаря-психотерапевта, який стає її коханцем. І це досить двозначна розв’язка ситуації.

Інакше зображує дівчат-підлітків Оутс у романі “Полум’я: сповідь дівчини з банди”. Тут з’являються соціальні типи тінейджерів, що борються проти обмежень їхньої свободи, їхніх прав, проти авторитету дорослих. Героїні цього роману – дівчата-підлітки: Медді Вірц або “Шалена мавпа”; Голді або “Золотко” – жорстока й нестримна; білявка Лана з волоссям, що нагадує Мерилін Монро; боязка Рита, приниження якої підштовхнуло дівчат до першого акту помсти; та Легс Садовські, верховода, “зірка” банди “Полум’я”. Вони об’єднуються в “сестринство” для помсти й захисту від несправедливості та принижень із боку чоловіків і суспільства.

Герда Лернер (Lerner G.), американський історик фемінізму, аналізуючи колективну свідомість жінок, наголошує на тому, що вона містить у собі ті самі стадії, що й у дівчат із “Полум’я”: перша стадія – “усвідомлення жінками приналежності до нижчої, залежної групи людей, і – як члени цієї групи – вони страждають від несправедливого поводження з ними. У них з’являється розуміння, що такий стан речей – не природний, а встановлений суспільством. Приходить потреба та почуття “сестринства”, визначення цілей та планів, і, зрештою, розвивається “альтернативне бачення майбутнього [6, р. 198]”.

На нашу думку, цей проблемний комплекс лежить у підґрунті творів багатьох письменниць. Зрозуміло, він коригується принципами, що існують у реальності, згідно з якими протагоніст-жінка засуджується й карається за спроби втілити в життя свої цілі та плани. Побудувавши сюжет на проблемі протесту жінок, Оутс знайшла такий варіант розв’язки, в якому пересічні “сестри” підуть навчатися до коледжу, вийдуть заміж і радітимуть таємничій, яскравішій долі Легс, яку можна впізнати на фотокартці поряд із Фіделем Кастро. Про це говорить оповідач у фіналі роману.

В романах Дж. К. Оутс 1970–1980-х рр., втеча, яку вибирають її героїні, як правило, пов’язана з сексуальними стосунками. “Жінка – не має значення для іншої жінки”, – як говорить одна з героїнь оповідання “Винаходи” [7, р. 65]. Що має “значення” для жінок у творах Оутс, так це увага чоловіків, яка, на що сподіваються героїні, зробить їхнє існування кращим.

Дж. К. Оутс виступає проти абсолютної фізіології у трактуванні жіночої сексуальності, проти пояснень жіночої психології істерикою та бажанням мати чоловіка. Своїми творами вона опонує думці шанованого нею Ф. Ніцше, що “змістом життя жінки є чоловік [2, с. 385]”.

Низка творів Оутс присвячена темам заміжжя та материнства. Тому її героїні здебільшого виконують три соціальних ролі – дівчинка, жінка, мати. На відміну від поширеної і прийнятої культурної традиції ідеалізувати образи материнства, жінки-матері Оутс змальовані безвідповідальними та егоїстичними або розчарованими та спустошеними. Мати Джозі з роману “Перше кохання” (1996) та мати Інґрід з роману “Шалена” не бажають “грати” ролі матерів й взагалі бути матерями.

Оутс показує, яким руйнівним для жіночого “ego” може стати шлюб. Письменниця руйнує патріархальний міф про те, що традиційною й природною формою жіночого буття, щастям жінки є народження та виховання дітей, повна залежність і підкорення чоловікові. Діти від невдалих шлюбів не приносять матерям омріяного щастя, а продовжують їхні муки та страждання.

Для деяких оутсівських героїнь сексуальні стосунки стають деструктивними, схожими на одержимість: жінкам не вдається реалізувати себе в них, відчуті власну особистість. Незважаючи на енергійний пошук сексуального партнера, героїні здебільшого є пасивними в любовних стосунках. Оутс зображає красивих, але “холодних” жінок. Складається враження, що вони віддають своє тіло як плату за те, що поряд із ними чоловік, від якого жінки чекають вирішення своїх проблем. За приклад може слугувати головна героїня роману “Роби зі мною, що захочеш” Еліна Хоу. Письменниця використовує зневажливі слова та терміни, які виказують природу зображених у романі сексуальних стосунків: “жахливий спазм”, “брутальний”, “звірний”, “дикий крик”, “вищання”, “страхітлива агонія”, “божевільний”, “холодний погляд” і т. п. [3].

Такий негативний погляд Джойс Керол Оутс на міжстатеві стосунки показує, що її героїні, які шукають досконалості через статевий акт, приречені на невдачу. Жінки Оутс шукають і

знаходять сексуальних партнерів, але розчаровуються, коли такі стосунки реалізуються. Шарлотта Гудмен (Goodman Ch.), американська дослідниця творчості Дж. К. Оутс, зазначає: “Оскільки у творах Оутс садомазохізм є досить значним компонентом сексуальних стосунків, то не дивно, що вона змальовує фізичні відносини такими, що розчаровують та руйнують [5, р. 18]”.

“Що означає бути жінкою?” – таке запитання ставить перед собою Морін Венделл у романі “Їхні життя”, коли перебуває в лікарні у тяжкому стані, після жорстокого побиття вітчимою [8, р. 233]. Це запитання постає у кожному творі Оутс.

Патріархальне суспільство визнавало єдиною формою жіночого буття – цілковите підкорення владі й бажанням чоловіка, народження і виховання дітей. Незадоволення письменницею подібним станом речей, спонукає Оутс до створення образу нової жінки, яку вона ставить у центрі своїх творів. Нова жінка в художньому світі Оутс виривається з кола родини, що обмежувало її життєвий і духовний простори, до повноцінного буття у соціумі, де їй відводиться головна роль у вирішенні загальнолюдських проблем (здавна цей привілей чоловіки залишали за собою). Тобто її розвиток здійснюється за умов досягнутої гендерної рівності.

Романом “Марія: життєпис” (1986) Оутс вводить у літературу протагоніста-жінку – університетського професора, за допомогою якого активізує проблему “жінка і література”. Мова йде про феміністський варіант “університетської прози”, що виник у 60–70-ті роки ХХ ст. (твори Г. Годвін, С. Ф. Шеффер, Е. Лурі). Подібний тип героїні існує в романі Ф. Проуз “Блакитний янгол”.

Через образ “нової героїні” Оутс намагається виразити унікальний жіночий досвід, жіночу суб’єктивність. Це жінка, представниця інтелектуальної еліти, яка усвідомлює драматизм жіночого буття у світі, де панують чоловіки, і намагається звільнитися з-під влади соціальних стереотипів і гендерних ролей через самоствердження, самореалізацію у науці, літературі або мистецтві.

У цьому романі талант письменниці розкривається в дещо іншій площині: відчувається її прагнення зрозуміти механізм, що приводить до певних змін у суспільстві. Образ популярної

журналістки, Марії Кнауер, яку романістка ставить у центрі розповіді, вибраний досить вдало. Марія втілює в собі той тип сучасної жінки-інтелектуалки, яка сама будує власну кар'єру, який був підказаний жіночим рухом останніх десятиліть ХХ ст.

Самовизначення особистості, досягнення тотожності з самим собою – проблема, що досліджується феміністською критикою, – відбувається в романі за допомогою активної політичної діяльності Марії, за допомогою задоволення потреби займатися творчістю, писати, віднаходження внутрішньої свободи. Марія рішуче прямує життям – від перших студентських успіхів до наукових досягнень, завжди готова до несподіванок, до найгіршого, до дієвої відсічі будь-яким зазіханням на її суверенітет. Героїня успішно реалізовується у соціумі, долає конфронтацію із зовнішнім світом. Її життєвий досвід, її схема самореалізації у соціумі умовно можна вважати “моделю соціальної стратегії жіночої ідентифікації”.

Джойс Керол Оутс є однією з перших письменниць США зосередилась на створенні образу сучасної жінки. Романістка відкидає традиційне зображення жінки й створює нових героїнь, які, не задовольняючись ролями слухняних дружин, улесливих коханок чи жертв сексуальних домагань, намагаються самореалізуватися; самі творять себе й кар'єру, хоча щастя у цьому не знаходять. Чоловіки у гонитві за своїм щастям перекреслюють жінку, її природу, її призначення: разом з чоловіком творити нове життя і в суспільстві, і в родинному колі. Автор знову-таки підводить до цієї думки і зупиняється перед можливістю однозначною відповіді.

Отже, робимо *висновки*, що в романах Дж.К. Оутс представлена своєрідна гендерна модель “американської мрії”. Своєрідність втілення феміністських концепцій бажання та влади у творчості Оутс полягає в тому, що вона зосереджує увагу на залежності жіночого бажання від чоловічого. В її розумінні чоловічі стратегії суб'єктивізації співвідносні з поняттям влади та насильства. Визнання переваг чоловіка і пасивність у стосунках з ним обумовлює втрату жінкою власного “я”, призводить до перетворення її з суб'єкта на об'єкт бажань. Письменниця виступає проти залежності жінки не лише від чоловіка, але й від інших представників соціуму – матері, сім'ї, колег. У творах Оутс проблема існування людини у світі є актуальною як для жінки, так і

для чоловіка: самореалізація неможлива в умовах нав'язування чужого досвіду, вимушеної залежності від Іншого. Письменниця, таким чином, актуалізує ідею опору несвободі, що призведе до віднайдення себе, свого власного “я”, власної ідентичності.

Подібні дослідження надзвичайно плідні та *перспективні*, адже художній доробок представниць американської літератури має особливий потенціал для культурологічних оцінок, і це стосується не лише сучасної рецепції культурних процесів межі ХХ-ХХІ ст. в США, а й задля побудування цілісної картини американської жіночої літератури загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мілет К. Антропологічний аспект: міф та релігія / К. Мілет // Сексуальна політика ; пер. з англ. – К. : Основи, 1998. – С.85–97.
2. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла / Ф. Ницше. – М., 1990. – Т. 2. – 328 с.
3. Оутс Дж. К. Делай со мной, что захочеш / Дж. К. Оутс ; пер. с англ. Т. Кудрявцевой. – М. : Художественная литература, 1983. – 630 с.
4. Gilbert Sandra M., Gubar Susan. No Man's Land: The Place of Woman Writer in the Twentieth Century / S. M. Gilbert, S. Gubar. – Yale University Press, New Haven & London, 1988. – Vol.1: The War of the Words. – 597 p.
5. Goodman Ch. Women and Madness in the Fiction of Joyce Carol Oates / Ch. Goodman // Women and Literature. – N. Y., 1977. – Vol. 2. – P. 17–28.
6. Lerner G. The Creation of Feminist Consciousness: From the Middle Ages to Eighteen – Seventy / G. Lerner. – Oxford University Press, 1993. – 298 p.
7. Oates J. C. Goddess and Other Women / J. C. Oates. – N. Y. : Vanguard, 1967. – 1974. – 215 p.
8. Oates J. C. Them / J. C. Oates. – N.Y. : Vanguard, 1969. – 508 p.

Е. НАГАЧЕВСКАЯ

ГЕНДЕРНАЯ МОДЕЛЬ «АМЕРИКАНСКОЙ МЕЧТЫ» В ПРОЗЕ ПИСАТЕЛЬНИЦ США ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX В.

В статье исследовано своеобразие воплощения феминистских концепций желания и власти в творчестве писательниц США, анализируется внимание писательниц к проблеме психологического и духовного порабощения женщины. Отмечается, что писательницы актуализируют идею сопротивления несвободе, что приведет к нахождению женщиной себя, своего собственного "я", своей идентичности; подчеркивают, что признание преимуществ мужчины и пассивность в отношениях с ним обуславливает потерю женщиной собственного "я", приводит к превращению ее из субъекта на объект желаний.

Ключевые слова: концепция желания и власти, мотивы отчуждения, одиночества, женская идентичность, обретение собственного «я».

O. NAGACHEVSKA

GENDER MODEL OF "AMERICAN DREAM" IN THE PROSE OF THE USA WRITERS OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY.

The article deals with the uniqueness of embodiment of feminist concepts of power and desire in the work the U.S. writers; their attention to the issue of women's dependence on men's desires and studies the writers' focusing on psychological problems and spiritual enslavement of women. It is noted that the writers actualize the idea of resistance to unfreedom, leading to finding herself, her own "I", her own identity.; that they emphasize the thought that the recognition of men's superiority and women's passivity in their relations determines the loss of a woman's own "I" and leads to her transformation from the subject into an object of desire.

Keywords: concepts of desire and power, motives of alienation, loneliness, female identity, finding your own "I".

УДК 821.161.2

Володимир ПОДРИГА

ХЛИБОРОБСЬКІ ЕТНОКОНСТАНТИ ОБРАЗУ СВІТУ В ПРОЗІ ВОЛОДИМИРА ЛЕОНТОВИЧА

У статті розглядається питання художнього структурування образу світу в прозі Володимира Леонтовича. Змалювавши етноконстанти (центр